

ТИПИ СВІДОМОСТІ ЕКОЛОГІВ У ПРОЦЕСІ ЇХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ В УНІВЕРСИТЕТІ

У статті розглянуто категорію «свідомість». Визначені різні типи свідомості студентів екологів у процесі їх фахової підготовки під час навчання в університеті. Увага надається таким типам стосунків людини та довкілля: егоорієнтований природоцентризм, екоорієнтований природоцентризм, егоорієнтований антропоцентризм, екоорієнтований антропоцентризм.

Ключові слова: свідомість; фахова підготовка еколога; егоорієнтований природоцентризм; екоорієнтований природоцентризм; егоорієнтований антропоцентризм; екоорієнтований антропоцентризм.

Вступ. Під час фахової підготовки еколога в університеті відбувається процес поєднання досліджень та навчання засобами анкетування та визначення особистого ставлення учасників навчальних груп до процесів і явищ, що вивчаються; діагностування існуючого профілю свідомості особистості та вивчення його змін через певний проміжок часу. Ми вважаємо це доцільним саме для підготовки фахівця, що має працювати у галузі охорони навколишнього середовища та раціонального природокористування, оскільки від свідомих дій еколога залежить майбутнє нашої планети.

С. У. Гончаренко зазначає, що принциповою особливістю університетської освіти є її фундаментальність, навчання студентів на рівні переднього краю розвитку наук та органічне поєднання навчання з фундаментальними дослідженнями [3].

Постановка проблеми. Вирішення проблеми сталого розвитку університетської системи освіти, на думку О. П. Мещанінова, взаємозумовлене потребами сталого розвитку особистості, її виховання, що доцільно здійснювати, поєднуючи мудрість академічної спільноти та завзятість молодих людей. У стратегічному аспекті потрібно спроектувати та впроваджувати у практику повсякденної діяльності університетської системи освіти відповідні коригуючі елементи, у тому числі інформаційні технології, Інтернет-форуми, що зорієнтовано на забезпечення її сталого розвитку [8, с. 330].

У ході нашого дослідження вважаємо за необхідне подати визначення свідомості, екологічної свідомості, профіль якої буде змінюватися завдяки впровадженню модульної об'єктно-орієнтованої організації інтерактивного освітнього середовища.

С. У. Гончаренко визначає свідомість як одне з основних понять філософії, психології і соціології, що означає вищий рівень активності людини як соціальної істоти. Свідомість – властивий людині спосіб ставлення до світу через суспільно вироблену систему знань, закріплених у мові. Виникає тільки у суспільстві та за своєю природою свідомість є властивістю людського мозку. Завдяки свідомості людина накреслює більш чи менш віддалену мету своєї діяльності, регулює свою

поведінку, впливає на поведінку інших людей. Тільки людині властива форма вияву свідомості – понятійне мислення. Сутність його полягає у здатності людини відобразити світ за допомогою понять [3, с. 299]. Психологія вивчає походження, структуру і функціонування свідомості індивіда. Свідомість характеризується: активністю, інтенціональністю (спрямованістю на предмет), здатністю до рефлексії, самоспостереження (усвідомлення самого себе), мотиваційно-ціннісним характером; різним ступенем (рівнями) ясності. Свідомість – це єдність процесів, які беруть активну участь в осмисленні людиною об'єктивного світу і свого власного буття. Вона виникає в трудовій, суспільно-виробничій діяльності людей і нерозривно пов'язана з мовою [9, с. 308].

Свідомість – вища форма відображення суб'єктивного світу, властива лише людині. Свідомість виникає у ході суспільно-історичного розвитку на основі трудової діяльності і є продуктом високоорганізованої матерії – головного мозку людини [11, с. 271].

С. О. Сисоєва та Т. Б. Поясок зазначають, що свідомість є особливим утворенням, що сформувалось у ході суспільно-історичного розвитку на основі праці як специфічного виду людської діяльності. На початку свого розвитку свідомість людини спрямована на зовнішній світ. Пізніше з'являється усвідомлення того, що сама людина для себе може і повинна стати об'єктом пізнання. Свідомість – це особлива форма психічної діяльності, орієнтована на відображення і перетворення дійсності. Свідомість – властива людині функція головного мозку, яка полягає у відображенні об'єктивних властивостей предметів і явищ навколишнього світу, процесів, що відбуваються в ньому, своїх дій у попередньому мисленому їх накресленні та передбаченні наслідків дій. Свідомість виявляється у регулюванні взаємовідносин людини з природою і соціальною дійсністю. Свідомість є вища, інтегруюча форма психіки, результат суспільно-історичних умов формування людини в трудовій діяльності у ході постійного спілкування (за допомогою мови) з іншими людьми [13, с. 28].

Категорія свідомості як такої у психологічній науці визначається як вищий рівень психічного відображення та саморегуляції властивий лише людині [7].

Свідомість характеризується активністю та інтенціональністю, тобто спрямованістю на предмет. Отже, свідомість, це завжди усвідомлення чогось. У свою чергу, екологічна психологія вивчає, зокрема, психічне відображення (усвідомлення) людиною природного, штучного та соціального середовища.

За А. М. Львовичіною «екологічна свідомість» – це вищий рівень психічного відображення природного, штучного, соціального середовища та свого внутрішнього світу; рефлексія місця та ролі людини у екологічному світі, а також саморегуляція цього відображення.

Метою роботи є визначення різних типів свідомості студентів у процесі їх фахової підготовки в університеті.

Виклад основного матеріалу. Екологічній свідомості властиві усі ознаки свідомої діяльності людини з тією особливістю, що вона ініційована екологічним змістом.

Екологічна свідомість має трикомпонентну структуру:

- психічне відображення природного, соціального, штучного та внутрішнього середовища – когнітивний компонент;
- ставлення до цього середовища – емотивний компонент;
- саморефлексія та саморегуляція у оточуючому середовищі (стратегії та технології взаємодії) – конативний (поведінковий) компонент.

Аналізуючи екологічну свідомість людини за допомогою цієї структури ми можемо відповісти на такі запитання:

- Як людина сприймає оточуюче середовище?
- Як ставиться до цього середовища?
- Як вона поводить себе у довкіллі?

Саморефлексія та саморегуляція породжується кожного разу та у кожному випадку окремо. Також окремо та кожного разу конкретно складається особисте ставлення людини до довкілля. Підкреслюючи саме цю якість – ставлення людини до довкілля – ми не тільки надаємо свідомості екологічного смислу, але й фокусуємо на ньому увагу за умови будь-якої дії: педагогічної, психологічної, інформаційної. Якщо до визначення наукових понять підходить коректно, то свідомість як психологічна категорія та як явище людської психіки не може бути за своєю природою «екологічною», «економічною», «політичною» тощо. Але свідомість, як і мислення, може визначатися змістом та направленістю домінуючих відносин людини до дійсності. У такому розумінні сутності екологічної спрямованості саме відносно екологічного змісту психічного відображення дійсності можна говорити про екологічну свідомість.

Екологічна свідомість, передусім, формується завдяки стимулюванню екологічного мислення. Мислення як психічний процес взагалі виражається у пізнавальній діяльності індивіду і характеризується узагальненим та опосередкованим відображенням дійсності. Специфіка саме екологічного мислення, на наш погляд, у тому, що індивід мислить у категоріях, за допомогою яких будується система «індивід – середовище», відображається взаємодія, та взаємозв'язок індивіда і середовища: природного, штучного, соціального. Крім того, екологічне мислення вимагає такої інтелектуальної діяльності, завдяки якій прийняття потрібного рішення можливе лише за умов виходу за рамки завданих проблемою вимог у сфері: «біля», «навколо», «у зв'язку», «з приводу» тощо [12]. У рамках екологічного мислення індивід визначає своє місце та роль у оточуючому середовищі, шукає напрямки діяльності у цьому середовищі й шляхи її реалізації. До категорій екологічного мислення можна віднести такі категорії, як «своє – чуже», «корисне – шкідливе», «свідоме – несвідоме», «економне – витратне» та інші. Натомість, розвиток екологічного мислення, як і процесу пізнання дійсності взагалі, стане більш ефективним, якщо базуватиметься на сучасних наукових знаннях та теоретичних уявленнях. Отже, педагогічні технології екологічної освіти мають вивчати комплексні, інтегровані, міждисциплінарні наукові предмети природничого, управлінсько-технологічного, соціально-педагогічного, еколого-психологічного та іншого знання. За допомогою цих знань належить формувати, розвивати та вдосконалювати навички екологічного мислення [7].

Отже, як вважають спеціалісти з екологічної психології, екологічне мислення є основним структурним компонентом екологічної свідомості. Але екологічна свідомість включає і інші психічні процеси. Деякі вчені вважають, що екологічну свідомість складають такі компоненти:

- екологічна увага, яка тісно пов'язана з екологічною перцепцією (відчуття, сприймання) та екологічним мисленням (уява, мовлення);
- екологічна пам'ять, яка у свою чергу пов'язана з екологічним афектом (емоції, почуття) та екологічною волею (мотивація, дія).

Пропонується така функціональна структура екологічної свідомості, яка може бути охарактеризована складовими екологічного спрямування: цілепокладання; знання; планування; програмування; прогнозування; відношення; самоусвідомлення; оцінка; самооцінка; контроль.

Залежно від особливостей когнітивного, емотивного та конативного (поведінкового) компонентів свідомості виділяють три типи екологічної свідомості: антропоцентричний, біоцентричний та екоцентричний.

Якщо розташувати названі типи екологічної свідомості на відріжку прямої, то вони виглядатимуть таким чином (рис. 1):

Антропоцентричний тип	Екоцентричний тип	Природоцентричний тип
--------------------------	----------------------	--------------------------

Рис.1. Типи свідомості на відріжку прямої

Отже, антропоцентричний тип екологічної свідомості прямо протилежний біоцентричному типу, а

екоцентричний знаходиться посередині між ними. Розглянемо детально кожен тип.

Антропоцентризм, – зазначає І. Кряж [6], – як домінуюча установка у сприйнятті природи виявляється:

- у залежності ставлення до екологічної проблематики від соціального контексту;
- у зневажанні потреб інших живих істот;
- у залежності актуальності екологічно значущих дій від можливостей природи із задоволення людських потреб.

Отже, сутність антропоцентричної свідомості розкривається передусім у таких світоглядних принципах:

– Найвищою цінністю є людина. Усе інше у довіклі цінне настільки, наскільки корисне людині. Довкілля – це власність людини, і вона може розпоряджатися ним на власний розсуд.

– Світ має ієрархічну будову. Вершину ієрархії займає людина, середину – речі, створені людиною, фундамент – об'єкти природи, які, в свою чергу, упорядковуються залежно від корисності для людини.

– Метою взаємодії з довколишнім середовищем є використання його для задоволення тих або інших потреб людини, для отримання нею «корисного продукту». Природа – це об'єкт дії людини, а не самодостатній суб'єкт.

– Розвиток довкілля повинен підкорюватися розвитку людства (С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин [4], О. В. Рудоміно-Дусяцька [10]).

Антропоцентричні уявлення мають історичний характер. Вони сформувалися як наслідок відділення людини від природи. На сьогодні прояви антропоцентризму набули масового характеру. Навіть професіонали, що зайняті охороною довкілля або пропагандою екологічних знань, використовують поняття «корисні та шкідливі види комах», а поняття «корисні копалини» стало хрестоматійним. Екопсихологи наголошують, що установки антропоцентричної свідомості, пронизуючи усі сфери людської діяльності, є причиною сучасної екологічної кризи, яка загрожує екологічною катастрофою [4; 6; 10].

Зупинимося на дослідженнях І. Кряж, яка у своїх дослідженнях показала, що у юнацтва переважають антропоцентристські установки в уявленнях про відношення «людина-довкілля» [6]. Тобто оточуюче середовище сприймається через призму власних потреб, яким має служити. До цього слід додати, що дослідження співробітників лабораторії екологічної психології АПН України ім. Г. С. Костюка показали, що деякі молоді особи демонструють сугубу форму антропоцентричної екосвідомості, яку можна назвати егоцентричною. Цей тип екологічної свідомості характеризується тим, що людина у своєму ставленні до довкілля керується навіть не потребою, а лише власним настроєм. Таку свідомість та відповідну їй поведінку не можна назвати навіть антропоцентричною, оскільки вона не спрямована на задоволення потреб людини і має лише деструктивний характер. Це свідчить про низьку ефективність традиційного екологічного навчання, що здійснюється з антропоцентристських позицій. Перехід же до протилежного – екоцентрованого навчання, (де людина сприйматиме себе як частину довкілля, що повинна знаходитись у гармонії з іншими його частинами), зумовить орієнтування на системне бачення екологічної ситуації, основою якої має стати визнання потреб та розуміння життя інших живих істот. На особливостях екоцентричного типу екологічної свідомості ми згодом зупинимося розгля-

нувши спочатку природоцентричний тип екологічної свідомості, який за своєю сутністю є прямо протилежним антропоцентричному.

Протилежним антропоцентричному типу екосвідомості є природоцентричний, або, як ще його називають, біоцентричний тип свідомості. Його установки набули досить широкого поширення у найбільш розвинених країнах світу, таких як Німеччина, Франція, Нідерланди. Природоцентрична свідомість характеризується такими установками:

– Найвищу цінність має природа. Людство повинно підкоритися природі. Уся діяльність людини оцінюється лише з точки зору корисності для довкілля.

– Ієрархічна картина світу має такий вигляд: на вершині піраміди знаходиться природа, а в її основі – людство, що спрямувало свій потенціал на службу природі.

– Метою взаємодії з природою є збереження її недоторканою в усьому різноманітті форм і видів, у тому числі й тих, які шкодять як людству загалом, так і окремій людині.

– Розвиток природи розглядається як процес, котрому має бути підкорений розвиток людства [4; 10].

Отже, природоцентрична екологічна свідомість – це система уявлень про світ, що базується на ідеї підкорення соціуму природі [10].

Як приклад природоцентричної екосвідомості часто наводять тип свідомості, що панує у східних релігійно-філософських системах, які зберегли свою архаїчність. У цих системах єдність з природою переживається як повне злиття та зникнення межі між людиною та об'єктами довкілля.

У сучасній Європі природоцентрична свідомість набула радикальних форм, що проявляється в агресивних діях членів руху «зелених», здебільшого перетворюючись на «екологічний фашизм». Так, наприклад, відомий випадок, коли лісник так піклувався про збереження лісу, що вбивав людей, які намагалися рубати дерева, і закопував їх під тими деревами.

«Зелені» часто пропонують жорсткі шляхи виходу з екологічної кризи. Вони вважають, що вихід з кризи можливий лише за умов суворого самообмеження і відмови від досягнень цивілізації. Наприклад, пропонують жити у простих будівлях на кшталт халабуд, одяг купувати лише раз у житті, а потім його ремонтувати та передавати від покоління до покоління. Пропагується отримання урожаю без хімікатів, відмова від синтетичних миючих засобів [1].

Таким чином, природоцентричний тип екосвідомості, хоча і протилежний за своїм змістом антропоцентричному типу, але не вирішує проблеми подолання екологічної кризи. Програми природоцентризму занадто утопічні. Хоча, варто все ж таки зазначити, що носії природоцентричної екологічної свідомості орієнтують людське мислення на пошуки нових джерел енергії, розробку екологічно чистих технологій, зниження енергоємності виробництва та поліпшенні екології загалом. Але сам тип природоцентричної екосвідомості є лише зворотнім боком антропоцентризму. Між цими двома типами екологічної свідомості знаходиться третій тип – екоцентричний.

Екоцентричний тип екосвідомості є справжньою альтернативою двом крайнім типам свідомості. Він характеризується тим, що у відносинах людини та

довколишнього середовища наголос робиться на гармонії, взаємозв'язку, взаємодії та взаєморозвитку.

Екоцентрична свідомість характеризується наступними особливостями:

– Найвищою цінністю є гармонійний розвиток людини і природи. Людина – не власник природи, а один з членів природного співтовариства.

– Відмова від ієрархічної будови світу. Розум людини не дає їй привілеїв, а навпаки накладає на неї додаткові обов'язки у відношенні до довкілля. Соціум не протистоїть світу природи, вони є елементами єдиної системи.

– Метою взаємодії з природою є максимальне задоволення як потреб людини, так і усього природного співтовариства. Людина немає звідки брати засоби існування, окрім як з оточуючого середовища. Але вона повинна не тільки брати, але й віддавати. Вплив на природу замінюється взаємодією з нею.

– Розвиток природи і людства розглядається як процес коеволюції, взаємовигідної єдності [5; 10].

– Ідеї екоцентризму були розвинені та обґрунтовані В. Вернадським, який уперше заговорив про ноосферу – єдину систему «людство-природа», що формується під впливом людського розуму та свідомих дій суспільства.

В. Вернадський одним з перших усвідомив величезний перетворюючий вплив людської діяльності на зовнішні оболонки Землі і взаємозалежність усіх форм життя. Він стверджував, що під впливом розвитку науки і пізнання біосфера має стати ноосферою, тобто цариною розуму, де панують закони мудрості та гармонії [2].

Сьогодні, усвідомлюючи загрозу глобальної екологічної катастрофи, вчені розробляють концепції збереження та розвитку довкілля, що ґрунтуються на принципах екоцентризму. Ці розробки спрямовані передусім на вирішення наступного завдання: визначення умов, за яких обсяги і різноманітність природних ресурсів будуть не тільки зберігатися, але й зростати так, щоб забезпечити потреби суспільного виробництва. Виділяються напрями науково-практичної діяльності, які в перспективі дозволять людству виконати це завдання. Найважливішими з них є:

– збільшення водних і ґрунтових ресурсів;

– збільшення продуктивності природних та штучних біоценозів;

– поліпшення якості водного і повітряного середовища;

– відновлення і поліпшення природного ландшафту;

– розвиток системи територій, що охороняються;

– збільшення видового різноманіття флори і фауни за допомогою їх штучного розведення та реакліматизації;

– осушення перезволожених та обводнення аридних територій;

– управління погодними умовами.

Деякі з цих напрямів уже доведені до практичної реалізації, але більшість знаходиться на стадії теоретичних розробок [10].

Варто наголосити, що для успішної реалізації вищезазначених напрямів екологічної діяльності необхідно, передусім, створити умови для масового формування екоцентричного типу свідомості. Як зазначає С. Дерябо, екоцентричний тип свідомості являє собою кардинальну зміну образу світу, яку можна, мабуть,

порівняти з тим переворотом у свідомості, що був здійснений Коперніком зміною геоцентричної моделі сонячної системи на геліоцентричну. Як тоді Земля втратила статус центру всесвіту, і його зайняло Сонце, так і тепер людина має відмовитися від уявлення про себе як про «центр» природи, світу, а це місце повинен зайняти принцип екологічної цілеспрямованості, «екологічний імператив»[5].

А. Калмиков та А. Калмикова запропонували доповнення до конструкції «природоцентризм – антропоцентризм». Це доповнення характеризує орієнтацію – «геоорієнтація – екоорієнтація». У результаті чого отримано чотири типи стосунків людини та довкілля.

Егоорієнтований природоцентризм, це ставлення подібне до ставлення дитини до батьків. Людина орієнтована на себе і діє тільки заради себе, але джерелом свого існування визнає виключно природу. Природа всесильна, і людина не може впливати ні на неї, ні на свою долю. Людина може бути слухняною, за що отримує винагороду, або неслухняною, за що буде покарана. Така позиція є найбільш характерною для архаїчного суспільства, у якому панував культ злих та добрих богів, а також для сучасних езотеричних і магічних шкіл. Відносини мають характер «об'єкт – суб'єктних». Об'єктом тут є людина.

Екоорієнтований природоцентризм. Світ не тільки центрується природою як найвищою цінністю, але й орієнтований сам на себе. Замість Людини як центру світу – якась істота, що була випадково створена природою, на кшталт сплеску смоли, що кипить. Світ розвивається за своїми законами і має власні цілі. Таке уявлення характерне як для вульгарного матеріалізму, так і для буддизму, представники якого сповідують деперсоналізоване божество – нірвані або Абсолютне Ніщо. У крайньому вигляді мається на увазі звільнення біосфери від присутності людини. Характеризується «об'єкт – об'єктним» відношенням.

Егоорієнтований антропоцентризм. Ця достатньо сучасна форма ставлення до довкілля найбільш повно підкріплюється філософією екзистенціалізму («Ціль життя – життя»). Вона не тільки ставить людину в центр всесвіту, але й усе, що відбувається у всесвіті представляє грою людського розуму. Такий пафос екзистенціалізму виник завдяки запамороченню від успіхів технотропної цивілізації і пов'язаними з цими успіхами почуттям відчуження від живої природи. Ці відносини мають характер «суб'єкт – об'єктних», де об'єктом є природа.

Екоорієнтований антропоцентризм. Людина залишається центром всесвіту і головною цінністю, але вона орієнтована на створення та облаштування власного дому – Світу. У центрі всесвіту – людське серце, яке належить не тільки людині, але й і всесвіту. Всесвіт у свою чергу, не просто скупчення матеріальних тіл, а олюднений організм. Найбільш повно ця ідея розвинута у християнській культурі. Світогляд, що виділяє людину як вінець творіння, покладає на неї відповідальність за стан усього твірного і орієнтованого на подолання хаосу та закону смерті у природі. Цей тип взаємовідносин має характер «суб'єкт – суб'єктних».

Отже, доповнення до конструкції «природоцентризм – антропоцентризм» запропоноване А. Калмиковим та А. Калмиковою є досить суттєвим і певною мірою вирішує проблему антропоцентризму. Адже

людство може позбавитися від антропоцентризму лише декларативно, на теоретичному рівні, але людина завжди буде дивитися на довкілля як на оточуюче середовище, і центром у цьому середовищі буде все-таки людина. Але є суттєва різниця між людиною-хазяїном, що з любов'ю піклується про облаштування свого довкілля, та загарбником, що лише знищує, грабує і не планує далі жити у тому довкіллі [7].

Висновок. У результаті отримано чотири типи стосунків людини та довкілля: егоорієнтований природоцентризм (ставлення подібне до ставлення дитини до батьків. Людина орієнтована на себе і діє тільки зара-

ди себе, але джерелом свого існування визнає виключно природу); екоорієнтований природоцентризм (світ не тільки центрується природою як найвищою цінністю, але й орієнтований сам на себе); егоорієнтований антропоцентризм (ставить людину в центр всесвіту); екоорієнтований антропоцентризм (людина залишається центром всесвіту і головною цінністю, але вона орієнтована на створення та облаштування власного дому). Подальші наші дослідження будуть визначати зміну профілю свідомості еколога у процесі фахової підготовки з урахуванням визначених типів.

Список використаних джерел

1. Бестужев-Лада И. В. Буржуазная футурология в поисках «новой цивилизации» / И. В. Бестужев-Лада // США. – 1983. – № 8. – С. 40–51.
2. Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление. – М.: Наука, 1991. – 271 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Дерябо С. Д. Параметры субъективного отношения к природе как критерий эффективности экологического воспитания / С. Д. Дерябо // Мир психологии. – 1998. – № 2. – С. 109–121.
5. Дерябо С. Д. Экологическая педагогика и психология / С. Д. Дерябо, В. А. Ясвин. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 480 с.
6. Кряж І. В. Особливості репрезентації в звичайній свідомості відношень «людина-природа»: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.01 / Ірина Володимирівна Кряж. – Харків, 1995. – 17 с.
7. Львовичкіна А. М. Основи екологічної психології: навч. посібник / Антоніна Михайлівна Львовичкіна. К.: МАУП, 2004. – 136 с.
8. Мещанінов О. П. Оцінка сталого розвитку університетської системи освіти в умовах ресурсних обмежень регіонів України: методичні рекомендації / Олександр Павлович Мещанінов. – Миколаїв: вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2004. – Вип. 21. – 64 с.
9. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства на 2007–2015 роки: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12.
10. Рудоміно-Дусятська О. В. Екологічна психологія: навчальний посібник / О. В. Рудоміно-Дусятська. – К.: Інститут післядипломної освіти КНУ ім. Тараса Шевченка, 2001. – 71 с.
11. Сластенина Е. С. Экологическое образование в подготовке учителя: вопросы теории и практики / Е. С. Сластенина. – М.: Педагогика, 1984. – 104 с.
12. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики / М. Н. Скаткин. – М.: Педагогика, 1980. – 96 с.
13. Сисоєва С. О. Професійна підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів у педагогічному коледжі: особистісно-орієнтована технологія навчання природознавства; навч.-метод. посіб. / С. О. Сисоєва, Л. В. Козак. – К.: Міленіум, 2006. – 194 с.

И. А. Малюченко,

ЧНУ ім. Петра Могили, г. Николаев, Украина

ТИПЫ СОЗНАНИЯ ЭКОЛОГОВ В ПРОЦЕССЕ ИХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ В УНИВЕРСИТЕТЕ

В статье рассмотрена категория «сознание». Определены различные типы сознания студентов экологов в процессе их профессиональной подготовки во время учебы в университете. Внимание уделяется таким типам отношений человека и природы: эгоориентированный природоцентризм, экоориентированный природоцентризм, эгоориентированный антропоцентризм, экоориентированный антропоцентризм.

Ключевые слова: сознание, профессиональная подготовка эколога; эгоориентированный природоцентризм; экоориентированный природоцентризм; эгоориентированный антропоцентризм; экоориентированный антропоцентризм.

I. Malyuchenko,

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolayiv, Ukraine

TYPES OF CONSCIOUSNESS OF THE ENVIRONMENTALISTS IN THE PROCESS OF THEIR PROFESSIONAL EDUCATION AT THE UNIVERSITY

The category «consciousness» is considered in the article. Different types of consciousness of students of environmentalists are defined in the process of their professional education during studying at the university. Attention is given to the following types of human and environmental relations: egoorientated naturecenterism, ecoregulated naturecenterism, egoorientated anthropocentrism, ecoregulated anthropocentrism.

Key words: consciousness; professional education of an ecologist; egoorientated naturecenterism; ecoregulated naturecenterism; egoorientated anthropocentrism; ecoregulated anthropocentrism.

Рецензенти: Мещанінов О. П., д-р пед. наук, професор;
Сисоєва С. О., д-р пед. наук, професор.